

Katona József, az értékteremtő

A Bánk bán írójának születésére emlékezünk.

Katona József drámaíróként a legismertebb, de nekünk, kecskeméti polgároknak személye nemcsak legnagyobb nemzeti drámánk íróját, hanem városunk szülöttét, egész életét a város szolgálatában töltő közszolgát, a városért élő és munkálkodó polgárt jelenti.

Ha úgy tetszik, Katona József a mi legnagyobb helyi értékünk : személye és munkássága megóvandó érték, emlékének gondozása fontos feladat, amit Kecskemét városa és a városban működő jelentős szervezetek, testületek az elmúlt évszázadban már végeztek és napjainkban is teszik ezt.

Életének 39 évéből azokat a momentumokat, értékeket emelem most ki, amellyel szülővárosát gazdagította és a személyével kapcsolatos kultusznak köszönhetően még napjainkban is gazdagítja azt.

Első momentuma ennek a Bánk bán-megírása volt. Ezzel nemcsak a nemzeti drámát teremtette meg, hanem a magyar nyelvet is méltó magaslatra emelte vele.

Katona Józsefet 1820. november 3-án szülővárosában vicefiskálissá, alügyésszé választották.

Nemsokkal ezután november 15-én, 1821-es évszámmal megjelent Pesten Bánk bán című drámája.

A kötet elején verses ajánlás található „Szabados Kecskemét Mező Várassa nemes Fő-bírája és Tanácsához” címmel. November 22-én egy példányát a szerző a következő beadvány kíséretében nyújtotta be a kecskeméti Tanácsnak:

„Nemes Tanács!

Első Munkámat, melyet az Olvasó Világnak közre bocsájtottam, Születésem Helyének ajánlva, mély tiszteletemnek állandó jeléül ezennel benyújtom, maradván A Nemes Tanácsnak alázatos szolgája

Katona József

Fiscalis”.

A Tanács válasza erre a következő volt:

„A' maga szíves Tiszteletét bemutatott Munkájával is kinyilatkoztatni kívánó Hazafi Úrnak ajánlását a Tanács nem csak jóindulattal elfogadja, hanem az Auctor Úrnak a Magyar Nyelv palléroztatására törekedő dicséretes igyekezetiért Honorarium fejében a Város Kasszájából 100 forintokat kifizettetni rendelt.”

Katona kecskeméti megjutalmazásáról beszámolt az akkoriban tekintélyes Tudományos Gyűjtemény is.

„A Magyar lelkű és a Hazának becsületére való Kecskemét Városa legelső példát adott arra, mit kellene a Hazai nyelv előmozdítására és a Nemzeti fény gyarapítására, a nagyoknak és a tehetősebb községeknek tenni” .

A drámaíró 1826-ban főügyésszé nevezték ki. Egyenjogú tagja volt már ekkor Kecskemét úri társaságának. Közszolgálatának kezdetekor felhagyott irodalmi terveivel, és a nemes társaság tagjaként élte az életét : részt vett a bálokon, később a vacsi vadásztársaság jegyzője lett. Tréfás naplót írt vadásztársai viselt dolgairól A Vacsi Vadász Társaság protocolluma címmel. Éles látásmódjának köszönhetően csípős gúnnyal verselte meg mindazt, amit azok szokásaiban visszásnak tartott. Hivatali és egyéb írásainak köszönhetően újabb értéket hozott létre, hiszen általuk hiteles korrajzot kapunk a korabeli Kecskemét társadalmáról, megismerve akkori elődeink életét, szokásait.

Ügyészi javadalmazása viszonylag szerény volt.

Az ügyészi hivatalnak a tanácshoz intézett beadványában ezt írták róla:

„a Fiscalis csekélyen fizettetvén Hivatalos munkálkodásának, és személyes tekintélye rövidségével magát prokatorokodásból táplálni kénytelen.” – vagyis rászorult arra, hogy ügyvédi tevékenységet is folytasson.

Ügyvédje volt a város egyik leggazdagabb, a szegényeket és a katolikus egyházat pártfogoló asszonyának, Czollner Mihály vaskereskedő özvegyének, Béni Erzsébetnek is.

A helyi érték itt az emberségben nyilvánult meg.

A közszolgálat és az emberség - akár csak a Bánk bánban a haza és a magánélet – ellentétbe került egymással, emiatt a város vezetőivel való kapcsolata aligha lehetett harmonikus.

A XIX. század elején ugyanis egyre növekedett az ellentét a vagyonukat gyarapító gazdagok és a nyomorúságba süllyedő szegények között.

Az elszegényedést Katona családja életében is megtapasztalta; ez is, és igazságérzete is a szegények mellé állította. Házi jegyzékéből, bevételi naplójából kiderül, hogy a jövedelmének nagyobb részét képező ügyvédi munkadíja nagy részét anyagi gondok közt élő szülei és testvérei támogatására fordította.

A város tisztségviselőjeként kötelességének érezte, hogy magasabb fórumokon is felhívja a figyelmet a szegények helyzetével való törődésre. Ezért 1822-ben megfogalmazta „a nyomorúság igája alatt szenvedő Kecskeméti szegény sorsú Köz népnek” feliratát Koháry herceghez, a város földesurához, védelmét kérve a magistratus visszaéléseivel szemben.

Nemcsak szóban, de tettben is a szegények mellé állt :

„ A szegényekkel, amije volt, szívesen megosztá; ügyeiket díj nélkül elvállalá s lefolytatá.” – írták róla korai életrajzírói.

A megtévedt szegényekkel szemben a törvény szigorát enyhíteni igyekezett, gondoskodni kívánt a rabok jobb élelmezéséről is.

Értékteremtő tevékenységének újabb állomása a közért vállalt önkéntes feladata volt, egyben korábbi, színjátszással kapcsolatos tevékenységére is utalt, hogy 1826-ban színházépítésre tett javaslatot „ Szabados Kecskemét városa nemes tanácsához Katona József fiskális több vele egyetértők nevében is folyamodik a mézárszéknek játékszínre való fordíthatásáért” címmel.

. „...mikor egy vagy más Játszó Társaság ...nálunk megjelen... kénytelenek vagyunk olyan Zugokba betérni, a hová különben betekinteni se volna kedvünk, és a hol az öszvefojtottság végett egészségünket is kockáztatjuk.” – írta beadványában.

A kecskeméti Tanács nem fogadta el javaslatát arra, hogy ennek az áldatlan állapotnak a megszüntetésére alakítsák át színházzá a város közepén (a mai Arany János utca Szabadság tér felőli torkolatában) álló mézárszéket.

Helyi értéket teremtett akkor is, amikor „terhes hivatalától üres óráinak haszonnal való eltöltése végett” városának a történetével foglalkozott. Történeti drámáiban gyakran szerepeltetett kecskeméti vonatkozásokat is.

A Tudományos Gyűjtemény 1823. évi IV. kötetében jelent meg A' Kecskeméti Pusztákról című, Pusztaszer történetéről szóló tanulmánya. Másik műve a félbemaradt, a címében megjelölt tárgyáig el sem jutó történelmi mű a Szabados Kecskemét Alsó Magyar Ország Első Mező Városa Története című írás. Ezt a drámaíró halála után édesapja adta ki 1834-ben. történelmi drámáiban gyakran szerepeltetett kecskeméti vonatkozásokat is.

1830. ápr. 16-án délután öt óra tájban halt meg a régi városháza kapujában, azon a helyen, ahol most az emléktáblával jelölt kettétört kő áll.

Halála után kevesen ismerték Kecskeméten. Csányi János írt életrajzot róla.

A Bánk bánt 1833 és 1836 között bemutatták Kassán, Kolozsváron, háromszor Budán, Debrecenben és Miskolcon is, de csak az 1839-ei pesti előadása után kezdtek felfigyelni az azóta is a legnagyobb nemzeti drámánknak tartott műre.

Ezeket az elmúlt évtizedek-évszázad alatt történt eseményeket most nem részletezem.

Beszélek még mindazon kecskeméti törekvésekről, amelyek Katona József kultuszát igyekeztek és napjainkban is igyekeznek megőrizni, éltetni és az utánunk következő nemzedékre hagyományozni - és ezáltal újabb és újabb helyi értéket létrehozni.

Hogy melyek ezek a törekvések?

1891-ben alakult és azóta kisebb-nagyobb szünetekkel még ma is működik a Katona József Kör majd Katona József Társaság, melynek tagjai között egykoron és ma is Kecskemét város_jeles közéleti személyiségei vállaltak szerepet – így Horváth Döme, Hornyik János, Sántha György, dr. Orosz László, dr. Székér Endre, dr. Beke József, Heltai Nándor, dr. Füzi László - hogy csak a legismertebbeket említsem. A Kör tevékenysége révén számtalan Katonáról szóló tanulmány, kiadvány született; nekik köszönhetőek a drámaíró emlékét megidéző szobrok, a síremlék és az emlékház létrehozása, és a Társaság hívta életre a még napjainkban is évenként megtartott Katona József Napokat és annak rendezvényeit.

Ilyen törekvés még a Magyar Irodalomtörténeti Társaság Kecskeméti Csoportja és az Ifjúsági Otthon által évenként szervezett Katona József-

felolvasóverseny, mely a diákokkal igyekszik megszerettetni a drámaíró műveit és annak mára már szokatlan nyelvezetét.

És ide tartozik a Katona József Könyvtár Katona-kultuszát ápoló tevékenysége is : az évenként szervezett Katona-napok előadásaival és a könyvtár által létrehozott, folyamatosan frissített és bővített Katona József Tudástárral, amely két részből áll:

az egyik rész a Katona József lexikon, ami Katona József életének és műveinek legfontosabb címszavait tartalmazza, bemutatva az ezzel kapcsolatos szakirodalmat és forrásokat.

a másik rész a Katona József Bibliográfia, amely a Lisztes László által KJ születésének 200. évfordulója alkalmából megjelentetett bibliográfia tételeit írja le:

tartalmazza valamennyi Katona Józseftől származó és róla írt könyv, könyvrészlet, tanulmány, folyóirat- és újságcikk, bármely műfajú szépirodalmi alkotás leírását a kezdetektől 1991 végéig – minőségi válogatás nélkül. És tartalmazza a már 1992-től megjelent írásokat, cikkeket, dokumentumokat is, amik a drámaíróról vagy annak műveiről szólnak. Mindez a könyvtár online katalógusában mindenki számára hozzáférhető. És a technikának köszönhetően benne már több mint 1150 dokumentum olvasható teljes szöveggel is!

Utoljára hagytam, hiszen ennek most is részese vagyunk, a Katona József Emlékház vezetőjének és munkatársainak Katona-kultuszát ápoló tevékenységét, amellyel 1991 óta töretlen lelkesedéssel igyekeznek a névadó emlékét méltó módon gondozni.

Katona József személye, működése, művei városunk kulturális örökségének részét képezik, kultuszának továbbvitele minden kor számára fontos feladat, hiszen Kecskemét kevesebb lenne a drámaíró és munkássága nélkül.

Befejezésül Katona József szavait idézem 1821-ből, amikor is a Bánk megjelenése utáni jutalmazása kapcsán ezt írta:

„A Jutalom az Érdemnek következtése. Az Író mutassa meg elsőbb mit, és a Haza meg fogja mutatni, miként jutalmaztasson.”

Hajtsunk fejet emléke előtt!